

TURIZMO SEKTORIAUS RAIDOS TENDENCIJOS ŠIAULIŲ REGIONE

Virginija Latvėnienė
Šiaulių kolegija,
Aušros al. 40, Šiauliai

Anotacija

Straipsnyje analizuojamos Šiaulių regiono turizmo verslo kaitos tendencijos. Nustatyta, kad didžiausia turizmo paslaugų sektoriaus pažanga pasiekta vystant apgyvendinimo paslaugas, tačiau pažymima, kad šis sektorius regione turi nemažą plėtros potencialą, nes (pagal 1000-iui gyventojų tenkančių vietų viešbučiuose skaičių) Lietuva beveik 5 kartus, o Šiaulių regionas net 10 kartų atsilieka nuo ES šalių vidurkio. Straipsnyje pabrėžiama, kad Šiaulių regione stebima kelionių organizavimo paslaugų teikėjų didėjimo tendencija bei iš esmės pasikeitusi (išaugusi) turizmo informacijos teikėjų situacija. Įvardinamos šių sektorių probleminės sritys. Pažymima, kad didžiausia turizmo verslo įmonių koncentracija yra Šiaulių mieste, regione vyrauja smulkios ir mažos įmonės. Straipsnyje analizuojami tokio tipo įmonių trikdžiai, turintys tiesioginės įtakos sektoriaus plėtrai.

Raktiniai žodžiai: turizmas, turizmo sektoriaus raida, turizmo paslaugos.

Įvadas

Auganti ekonominė konkurencija lemia nuolatinių pokyčių būtinybę. Dar neseniai laikytus tokius konkurencinius pranašumus, kaip gamtiniai resursai, patraukli geografinė vieta, pigi darbo jėga, didelė vidaus rinka, keičia kiti veiksniai: žinių pasiekiamumas, inovatyvumas, verslumas.

Šiaulių miestas vienas iš pirmųjų Lietuvos didžiųjų miestų pajuto stiprėjančią konkurenciją dėl ekonomikos augimui svarbių veiksnių: investicijų, kokybiškų darbo vietų, kvalifikuotos darbo jėgos. Kaip pažymima 2007-2016 metų Šiaulių miesto strateginiame plėtros plane, detali miesto ekonomikos būklės analizė, miesto gyventojų, verslininkų ir įvairių sričių ekspertų apklausa parodė, jog „didžiausią dėmesį, siekiant miesto ekonomikos konkurencingumo augimo, artimiausiu metu reikia skirti penkioms pagrindinėms sritims: aukštą pridėtinę vertę kuriančiam verslui ir pramonei plėtoti, inovacijoms palankiai aplinkai sudaryti, darbo jėgai ugdyti, logistikos sistemai vystyti, tranzito paslaugoms plėsti ir turizmo sektoriui stiprinti“ (p. 51).

Vienas svarbiausių turizmo sektoriaus tikslų yra skatinti atvykstanąjį ir vietinį turizmą, sukurti palankesnes sąlygas aktyviam poilsiui ir pažintiniam bei kultūriniam turizmui. Išvystytas turizmo sektorius sudaro geresnes sąlygas efektyviai žemėnaudai, gyventojų užimtumui didinti, padeda atkurti kultūros paveldo objektus ir pritaikyti juos turizmo reikmėms. Skatina pasirinkti būdus tinkamai saugomų teritorijų priežiūrai ir prieinamumui padidinti. Pagal 2004-2006 metų stebėsenos rezultatus matyti, kad nemažai dėmesio turizmo infrastruktūrai skyrė beveik visi Šiaulių apskrities rajonai, bet dauguma jų vykdė smulkius projektus, kurie netapo esminio poveikio priežastimi ir neskatino pokyčių. Stambesni projektai buvo vykdomi Pakruojo rajone, kuriant Žiemgalos krašto kultūros ir turizmo centrą Pakruojo dvaro sodyboje, atliekant Daugyvenės kultūros istorijos muziejaus rekonstrukciją Radviliškio rajone, Jonišio sinagogos kompleksą pritaikant turizmui ir Kurtuvėnų dvaro sodybą pritaikant kultūrinei veiklai.

Po Lietuvos integracijos į ES šalyje stebima aktyvesnė turizmo sektoriaus plėtra. Tai susiję su ES politika, kai skatinama tinkama turizmo objektų priežiūra ir jų pritaikymas turizmo reikmėms bei kelių tinklo tvarkymas. Šie procesai suaktyvino atvykstanąjį turizmą visoje Lietuvoje ir atskirose vietovėse, kas sudarė galimybes didinti pajamas iš turizmo ir skatinti gyventojų ekonominę aktyvumą.

Stiprinant Šiaulių regiono turizmo sektorių, orientuojamasi į viešosios turizmo infrastruktūros išplėtojamą, turizmo paslaugų plėtros skatinimą bei regiono žinomumo vietų užsienio turizmo rinkose didinimą. Dėmesys skiriamas patraukliems objektams platesnio pritaikymo turizmo reikmėms išaiškinti, saulės simbolikos plėtrai Šiaulių mieste, platesniam informacinių technologijų panaudojimui turizmo paslaugoms teikti.

Vis daugiau turizmo sektoriaus raidą lemia darbuotojų išsilavinimo, kvalifikacijos, nuostatų ir pažiūrų transformacijos galimybės ir tempai. Keičiasi ne tik žmogaus santykiai su profesine aplinka, bet ir su informacija bei galimybėmis ją rasti ir įvaldyti. Įgytas išsilavinimas

tenkina ne tik konkretaus veiklos sektoriaus poreikius, bet ir lemia asmens profesinį mobilumą, karjeros ir įsitraukimo į socialines, kultūrinės bei profesines struktūras galimybes.

Pastarųjų dešimtmečių moksliniuose darbuose ypač pabrėžiama kaitos reikšmė profesinių kvalifikacijų ir profesinės veiklos sąveikai. Pirminio ir tęstinio profesinio rengimo institucijos, siekdamos atsakyti į sparčius veiklos pasaulio pokyčius, skatinančius nuolatinį naujų profesinių veiklų rūšių atsiradimą, turi pasirengti suteikti kvalifikacijas, atitinkančias naujas profesines veiklas (Laužackas, 2007, p. 23). Pastaraisiais metais, keičiantis turizmo paslaugų kokybės sampratai, ryškėja augantys turistų lūkesčiai, kurie sąlygoja itin kokybiškų turizmo produktų rengimą ir tiekimą. Išaugusi konkurencija skatina darbdavius priimti į darbą tik tokius darbuotojus, kurie galėtų tenkinti klientų lūkesčius.

Specialistai turizmo sektoriui Šiaulių kolegijoje rengiami nuo 1995 metų. Besiformuojanti turizmo teisinio reguliavimo sistema įtakojo turizmo administratorių rengimo programą iš esmės keisti keturis kartus – 1995, 2000, 2002 ir 2005 metais.

2007 metais Lietuvoje patvirtinti trys penktojo lygmens profesinio rengimo standartai atskiroms turizmo kryptims: turizmo ir laisvalaikio vadybininko, viešbučių vadybininko ir turizmo vadybininko, kurių tikslas didinti atitiklį tarp mokymo ir veiklos pasaulio poreikių bei gerinti mokymosi visą gyvenimą sąlygas. Nuolatiniai pokyčiai skatina kelti klausimą, kokių specialistų reikia Šiaulių regiono turizmo verslui? Pagrindinė šio **tyrimo problema** yra išsiaiškinti, kokios yra Šiaulių regiono turizmo sektoriaus raidos tendencijos, kurios tiesiogiai įtakos darbuotojų skaičių ir jų pasirengimą darbui.

Tyrimo objektas: Šiaulių regiono turizmo sektoriaus raida.

Tyrimo tikslas: Išanalizuoti Šiaulių regiono turizmo sektoriaus raidos tendencijas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Iširti turizmo sektoriaus raidos ypatumus.
2. Įvardinti priežastis, stabdančias turizmo sektoriaus plėtrą Šiaulių regione.

Tyrimo metodai: Dokumentų analizė.

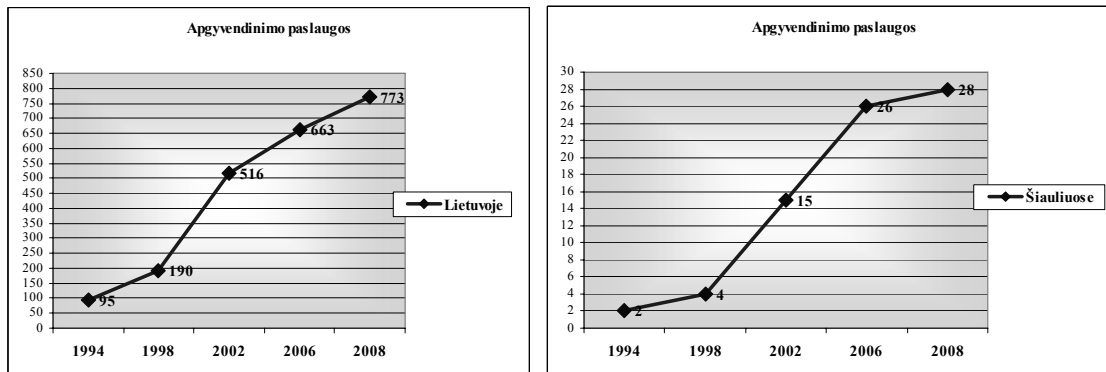
Turizmo sektoriaus raidos ypatumai

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, turizmo sferoje įvyko dideli kiekybiniai bei kokybiniai pokyčiai, iš esmės pasikeitė turizmo paslaugų kokybės samprata. 1992 metais įkurta valstybinė turizmo taryba, po metų ji reorganizuota į Valstybinį turizmo departamentą, pradėta kurti turizmo teisinio reguliavimo sistema. Palaipsniui buvo privatizuotos turizmo paslaugų įmonės, sukurta turizmo teisinio reguliavimo sistema. Per šį laikotarpį keitėsi turistų rinkos ir srautai, paslaugų struktūra, jų kokybė ir kainos, suintensyvėjo tarptautinis bei vietinis turizmas. 1994 metais pradėtas turizmo paslaugų licencijavimas. Tais pačiais metais buvo parengta Nacionalinė turizmo plėtros programa, kurioje pirmą kartą buvo nustatytos Lietuvos turizmo plėtros politikos gairės ir jos įgyvendinimo prioritetai ir priemonės. Turizmo, kaip prioritetinės šakos, deklaravimas 1994 ir 1999 metais parengtose Nacionalinėse turizmo plėtojimo programose suaktyvino tiek privačių turizmo paslaugas teikiančių organizacijų, tiek ir valstybinių institucijų veiklą. 1998 metais buvo parengtas ir priimtas LR Turizmo įstatymas. Turizmo įstatymas valstybės prioritetu skiria vietinį ir atvykstatamąjį turizmą. Įstatyme apibrėžti minimalūs turizmo paslaugų reikalavimai, siekiant eliminuoti verslo įvaizdžiui nepalankius veiksnius, gerinti turizmo paslaugų kokybę vartotojų atžvilgiu. Pagal šį įstatymą valstybės turizmo politikos ir planavimo priemone yra numatyta Nacionalinė turizmo plėtros programa rengiama kas ketveri metai, joje pateikiama išsami esamos turizmo situacijos analizė, suformuojami plėtros tikslai ir uždaviniai. Nuo 2003 metų sukurta Valstybinio turizmo departamento informacinė duomenų bazė – turizmo paslaugų registras – joje registruojamos turizmo sektoriaus įmonių paslaugos: apgyvendinimo, kelionių organizavimo, turizmo informacijos. Ir fizinių asmenų teikiamos paslaugos – gidų bei kelionių vadovų.

Turizmo sektoriuje susiformavo organizacinės struktūros, apimančios visas turizmo veiklos sritis: valdymą, verslą, priežiūrą ir vartotojų interesų gynimą.

Labiausiai turizmo sektorius pažengė, plėtodamas turizmo paslaugas. Išvykstamojo ir atvykstamojo iš dalies bei vietinio turizmo plėtra gausino turizmo įmonių ir jų paslaugų įvairovę. Išanalizavus turizmo sektoriaus situaciją visose keturiuose Nacionalinėse turizmo plėtros programose (1994-1998 m.; 1998-2002 m.; 2003-2006 m. ir 2007-2013 m.) galima teigti, kad didžiausia turizmo paslaugų sektoriaus pažanga pasiekta, vystant apgyvendinimo paslaugas. Nors per paskutinius ketverius metus Lietuva nuo 10 kartų iki 5 kartų sumažino atotrūkį nuo ES vidurkio pagal 1000 šalies gyventojams tenkančių apgyvendinimo vietų viešbučiuose, tačiau šis atotrūkis ir toliau išlieka didelis. Valstybinio turizmo departamento turizmo paslaugų registre 2008 m. įregistruota per 773 apgyvendinimo paslaugas teikiančių įmonių. Palyginti su 1992 m., kai Lietuvoje buvo įregistruoti 95 viešbučiai, iš kurių 78 proc. priklausė valstybei ar savivaldybėms, augimas kiekybinio požiūriu ženklus. Augimo ir plėtros tendencija apgyvendinimo paslaugų teikimo srityje stebima ir Šiaulių regione. Pagal turizmo

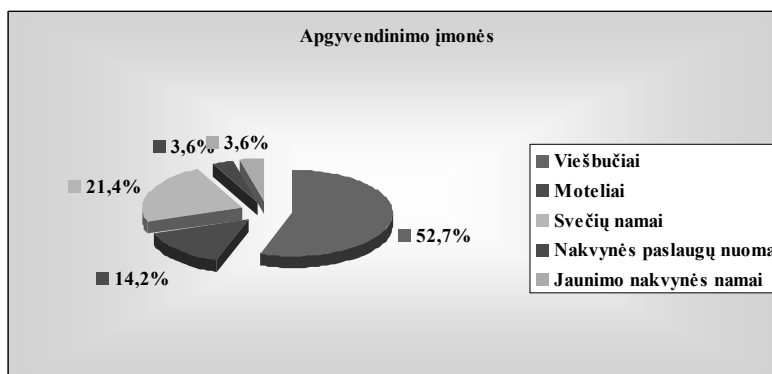
paslaugų registro duomenis 2008 metais Šiaulių regione apgyvendinimo paslaugas teikė 28 įmonės. 1994 metais apgyvendinimo paslaugas teikė 2 įmonės. Nuolat augantis apgyvendinimo paslaugų sektorius per 1994-2008 metus padidėjo Lietuvoje daugiau nei 8 kartus, Šiaulių regione – 14 kartų (žr. 1 pav.)

1 pav. Apgyvendinimo sektoriaus augimo tendencijos

Didžiausias augimas apgyvendinimo paslaugų sektoriuje stebimas per 1998 – 2002 metus, įgyvendinant II –osios Nacionalinės turizmo plėtros programos iškeltus tikslus ir uždavinius. Būtent 2002 m. apgyvendinimo paslaugų teikėjų Lietuvoje padaugėjo 2,7 karto, o Šiaulių regione 3,75 karto, ir tai sudaro beveik 1,5 karto daugiau nei šalyje (žr. 1 pav.). Daugiau tokio kiekybinio šuolio nebuvo nei šalyje, nei regione, nors stebimas pastovus šių paslaugų teikėjų augimas. Akivaizdu, kad apgyvendinimo paslaugas teikiančių įmonių augimas Šiaulių regione yra tiesiogiai proporcingas tokių įmonių augimui visoje šalyje. Analizuojant apgyvendinimo paslaugų vertinimą Nacionalinėse turizmo plėtros 2003-2006 m. (p. 4) ir 2007-2010 m. (p.6) programose, nustatyta, kad greičiausiai plečiasi viešbučių ir motelių sektorius. Ar to užtenka, siekiant tenkinti įvairesnių klientų poreikius?

Klausimas ne retorinis. Kaip nustato turizmo įstatymas (V skirsnis, 10 straipsnis) turistų apgyvendinimo paslaugas teisės aktų nustatyta tvarka gali teikti viešbučiai ir taip vadinami specialaus apgyvendinimo paslaugų teikėjai, t. y.: kurortų sanatorijos, kurortų reabilitacijos centrai, kempingai, turizmo centrai, poilsio namai, jaunimo nakvynės namai, turistinės stovyklos, laivai, keltai, nakvynės ir pusryčių paslaugų teikėjai. Turizmo paslaugų registre Lietuvoje įregistruota trylikos tipų apgyvendinimo paslaugų teikėjų, tai: 233 viešbučiai, 105 svečių namai, 30 motelių, 11 kempingų, 629 kaimo turizmo sodybos, 279 nakvynės ir pusryčių, 7 turistinės stovyklos, 2 jaunimo nakvynės namų, 78 poilsio namai, 8 sanatorijos, 3 sveikatingumo kompleksai, 8 turizmo centrai ir 9 nakvynės paslaugų namai. Šiaulių regione teikiamos 5 tipų apgyvendinimo paslaugos (žr. 5 pav.): 14 viešbučių, 4 moteliai, 7 svečių namai, 1 nakvynės paslaugų nuoma, 1 jaunimo nakvynės namai.

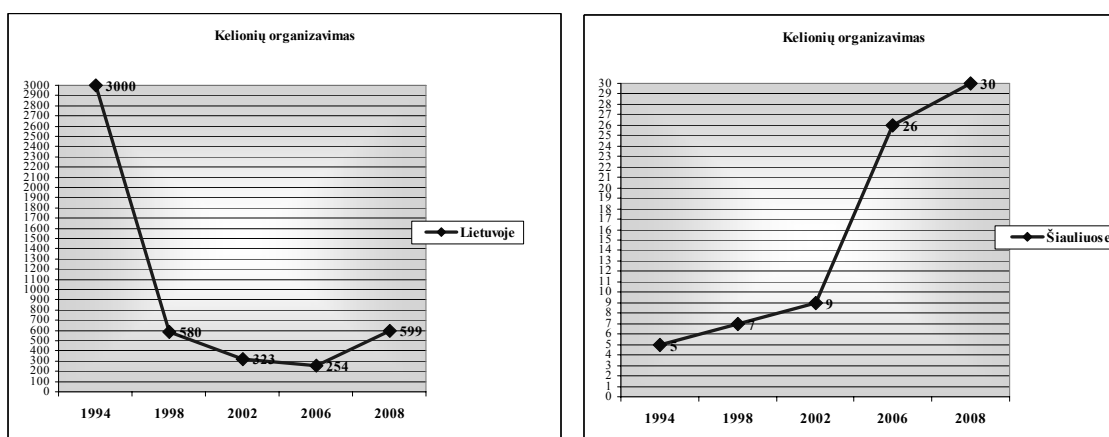

2 pav. Apgyvendinimo įmonių teikiamos paslaugos

Kaip pažymima Nacionalinėje 2007-2010 metų turizmo plėtros programoje, siekiant patenkinti individualiai keliaujančių turistų poreikius ir padidinti turistų srautų augimą bei sumažinti atsilikimą nuo ES vidurkio apgyvendinimo paslaugų sektoriuje, tikslinga kempingų ir turistinės klasės viešbučių plėtra (p. 6). Autoturizmo plėtros galimybes riboja akivaizdus motelių ir kempingų trūkumas. Kaip rodo atliktas tyrimas, Šiaulių regione kempingo paslaugų iš viso nėra, o motelių paslaugas teikia tik keturios įmonės (žr. 2 pav.).Apgyvendinimo sektorius turi nemažą plėtros potencialą, nes pagal 1000-čiui gyventojų tenkančių vietų viešbučiuose

skaičių Lietuva beveik 5 kartus atsilieka nuo ES vidurkio: viešbučių vietų skaičius 1000 gyventojų ES šalių vidurkis – 25, Lietuvoje – 5,5, Šiaulių regione – apie 2,5.

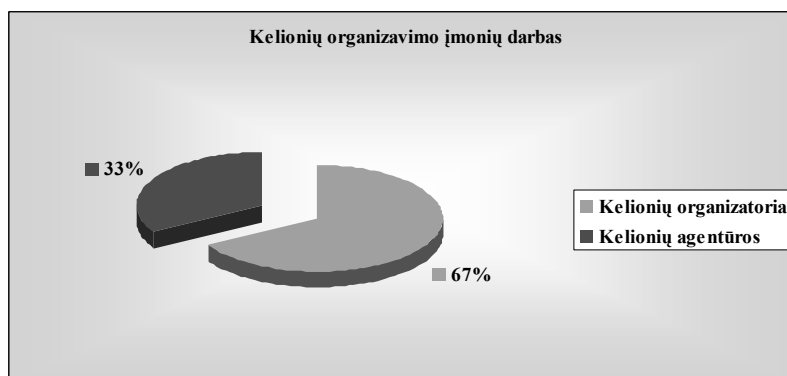
Turizmo įstatyme (2002) apibrėžta, kad kelionės organizavimo paslaugas teikia kelionės organizatoriai ir kelionių agentūros (III skirsnis, 4 straipsnis). Šių įmonių esminis skirtumas yra tame, kad kelionių organizatoriai rengia organizuotas turistines keliones, jas reklamuoja ir parduoda, o kelionių agentūra organizuotas turistines keliones parduoda kelionės organizatoriaus vardu. Toks kelionės organizavimo paslaugas teikiančių įmonių išskyrimas atsiranda 1998 metais, priėmus turizmo įstatymą. 1992 m., pradėjus licencijuoti Lietuvoje kelionių organizavimą, buvo įregistruota per 3000 tokią teisę turinčių įmonių, Šiaulių regione – 5. Įgyvendinus I-osios Nacionalinės turizmo plėtros 1994-1998 metų programos keltus prioritetus bei įsigaliojus 1998 metais patvirtintam turizmo įstatymui, šalyje kelionės organizavimo paslaugas teikė 580 įmonių, t. y. 5 kartus mažiau nei 1994 metais, kai dar dokumentuose nebuvo apibrėžti kelionių organizavimo reikalavimai. Analizuojant kelionių organizavimo paslaugų vertinimą, pasibaigus II-jai Nacionalinei turizmo plėtros 1998-2002 metų plėtros programai, (p. 5) matyti, kad dokumentuose suformuluoti šios paslaugos teikėjams reikalavimai įtakojo ir tolesnį įmonių mažėjimą, 2002 m. kelionės organizavimo paslaugas registravo 323 įmonės, 2006 metais – 254 įmonės. Tik 2008 metais kelionių organizavimo paslaugų teikėjų skaičius išaugo iki 599 (žr. 3 pav.).

3 pav. Kelionių organizavimo augimo tendencijos

Visai kitokia situacija stebima Šiaulių regione, kur kelionių organizavimo paslaugas teikiančių įmonių skaičius nuolat augo (žr. 3 pav.). Kiekybinis šuolis šias paslaugas teikiančių įmonių įvyko įgyvendinant III –osios Nacionalinės turizmo plėtros 2003-2006 metų programos tikslus ir uždavinius, kai Šiaulių regione kelionių organizavimo įmonių padidėjo beveik 3 kartus.

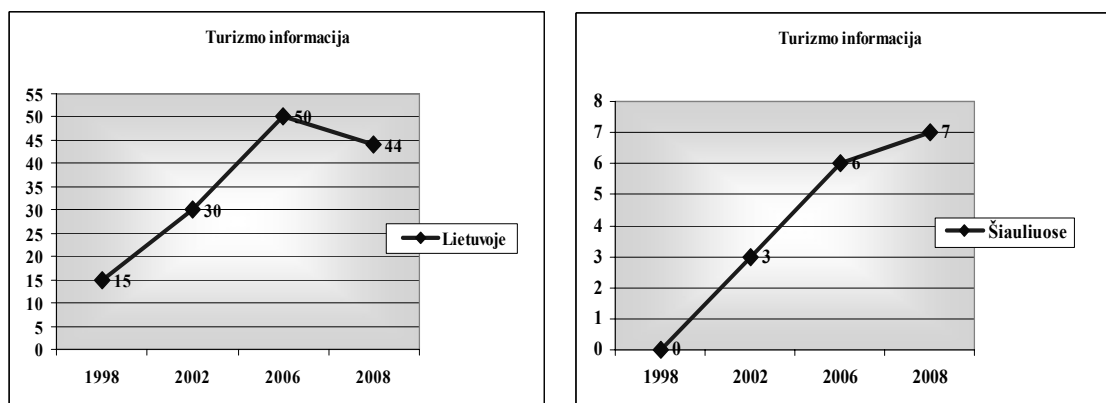
Pažymėtina, kad stabiliai turizmo paslaugų registre laikosi Šiaulių vietiniai kelionių organizatoriai, kuriantys savo turizmo produktus, o jų teikiamos kelionių organizavimo paslaugos turi regioninės specifikos. Kelionių organizavimo įmonių skaičius 2008 metais, palyginti su 1994 metais, išaugo 6 kartus (žr. 3 pav.). Tiek išvykstamojo, tiek vietinio turizmo plėtra lėmė Šiaulių regione keliones organizuojančių įmonių skaičiaus ir paslaugų įvairovės didėjimą. Turizmo paslaugų registre 2008 metais įregistruota 30 kelionės organizavimo paslaugas teikiančių įmonių, iš jų 17 teikia kelionių organizatoriaus paslaugas, tai sudaro 67 proc. tokias paslaugas teikiančių įmonių, 12 kelionių agentūrų parduoda organizuotas turistines keliones kelionių organizatorių vardu (žr. 4 pav.)

4 pav. Kelionių organizavimo įmonių teikiamos paslaugos

Kaip buvo pažymėta Nacionalinėje turizmo plėtros 2003–2006 metų programoje, kad dėl didesnių veiklos kaštų, aukštesnių reikalavimų aptarnavimo kokybei, veiklos sezoniškumo –kelionių organizatoriais, rengiančiais turizmo paslaugų rinkinius Vakarų šalių turizmo rinkoms, dirba tik 6 proc. visų įmonių (p.5). Šiaulių regione, deja, tokių įmonių visai nėra. Šiaulių regiono kelionių organizatoriai turi potencialą savo paslaugų plėtrai, rengdami turizmo produktus atvykstantiems turistams, bei plačiau ir įvairiau išnaudodami kultūrinius ir gamtinius turistinius išteklius vietinių turistų aptarnavimui.

Iš esmės pasikeitusi turizmo informacijos paslaugų teikėjų situacija. Pagrindiniai viešieji turizmo informacijos paslaugų teikėjai yra savivaldybių (apskričių) turizmo informacijos centrai. 1998 metais Lietuvoje turizmo informacijos paslaugas teikė 15 centrų, 2008 metais jų skaičius išaugo iki 44. Šiaulių regione 2002 metais pradėjo veiklą trys turizmo informacijos centrai, 2006 metais – 6, 2008 m. – 7, veikiantys kaip savivaldybių turizmo informacijos centrai (žr. 5 pav.).

5 pav. Turizmo informacijos teikimo paslaugų augimo tendencijos

Kaip pažymima Nacionalinėje turizmo plėtros 2007-2013 metų programoje, plėtojant turizmo informacijos centrų veiklą, būtina gerinti jų veiksmingumą, kelti teikiamų paslaugų kokybę, darbuotojus mokyti užsienio kalbų ir rinkodaros priemonių rengimo, skatinti taikyti modernias informacijos teikimo technologijas (p. 7). Pastoviai auga besilankančių turizmo informacijos centruose turistų skaičius. Daugėja paslaugų teikiamų internetu ir turizmo organizacijų, turinčių tinklalapius. Sukurtos kelios internetinės svetainės, skirtos nacionalinio lygmens informacijai. Vertinant turizmo informacijos paslaugas Nacionalinėje turizmo plėtros programoje pastebima, kad informacija yra išsklaidyta, trūksta nuoseklumo, ne visada laiku atnaujinama (p. 5), todėl ir Šiaulių regiono turizmo informacijos teikėjams tikslinga tobulinti informacijos pateikimą internetu, palaikyti regiono turizmo informacijos sistemos funkcionavimą ir jos galimybių plėtrą, įskaitant operatyvų paslaugų užsakymą. Turizmo informacijos paslaugas teikia gidai bei kelionių vadovai: ekskursijos metu informacijos paslaugas teikia gidas, kelionės metu kelionės organizatoriui atstovauja kelionių vadovas. 2008 m. turizmo paslaugų registre Šiaulių regione savo paslaugas yra įregistravę 99 gidai bei 54 kelionių vadovai. IV –ojoje NTPP, įvertinus dabartinę gidų kvalifikaciją, siūloma planuoti gidų kvalifikacijos kėlimą bei specializuotus mokymus (p. 7).

Išanalizavus Šiaulių regiono turizmo sektoriaus raidą, galima teigti, kad regione išaugo apgyvendinimo, kelionių organizavimo, turizmo informacijos paslaugų teikėjų skaičius, tačiau kiekybiniai pokyčiai mažai įtakojo turistinių rinkų plėtrą bei turistų srautų pokyčius.

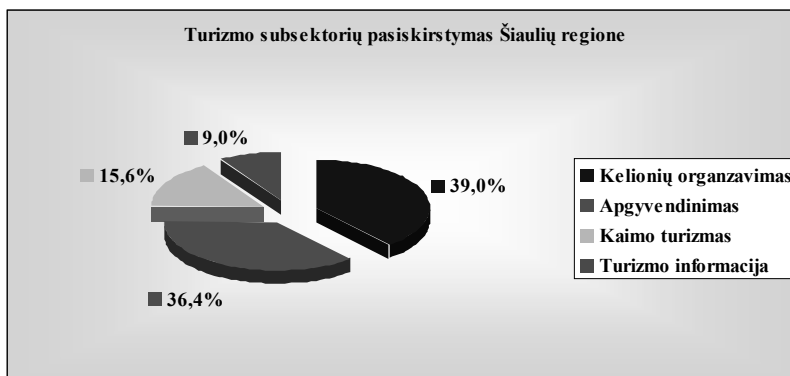
Šiaulių regiono turizmo sektoriaus plėtros tendencijos

Turizmo sektoriaus plėtra yra galima visose Šiaulių apskrities vietovėse, o jos aktyvumą lems vietinių žmonių vykdoma veikla bei naujos idėjos. Paprastai, pagrindiniai žmonių traukos veiksniai yra vertingi kultūros ir gamtos paveldo objektai, gilios amatų ir liaudies meno tradicijos bei jų propagavimas, graži gamta bei paslaugų sektoriaus plėtra. 2004–2006 m. laikotarpiu apskrities vietovėse buvo vykdomi projektai, kurių tikslas gerinti arba kurti rekreacinių zonų infrastruktūrą, orientuotą į aktyvų poilsį, gyvenamosios aplinkos gerinimą bei kultūrinio turizmo plėtotę. Statomas Šiaulių mieste sporto ir kultūros kompleksas tikėtina didins regiono patrauklumą, sudarydamas sąlygas organizuoti aukštos kokybės tarptautinio masto kultūros ir sporto renginius.

Geografiniu požiūriu turizmui vystyti palankioje padėtyje yra Šiaulių miestas, nes įsikūręs judrioje tranzitinių kelių sankryžoje, miestą kerta tarptautinis VIA HANZA kelias. Strategiškai palankus ir geros kokybės kelių tinklas, gerai išvystytas geležinkelio mazgas bei

veikiantis tarptautinis oro uostas. Šiauliai turi respublikinės reikšmės kultūros paminklų, iš kurių paminėtini renesanso stiliaus statinys – Šv. Petro ir Pauliaus katedra bei secesinio stiliaus Frenkelio rūmų pastatas. Tvarkomas seniausias šalyje pėsčiųjų bulvaras. Šiauliuose veikia 16 įvairių muziejų, iš kurių unikalumu išsiskiria Katinų, Dviraičių, Vandentvarkos muziejai. Į ekspozicijas kviečia laisvalaikio ir pramogų sfera, veikia 6 naktiniai klubai. Savo paslaugas siūlo teniso kortai, sporto ir sveikatingumo klubai, baseinai, jachtų klubas, o ieškančius aštresnių pojūčių – kviečia skraidymo sklandytuvais ir parašiutininkų klubas. Šiauliuose yra 2 kino teatrai, vienas seniausių ir garsiausių šalies dramos teatrų. Tačiau tai vietinio lygio pramogų centrai, kurie netampa turistų traukos objektais, kol jie neįtraukiami į gerai parengtus turizmo produktus.

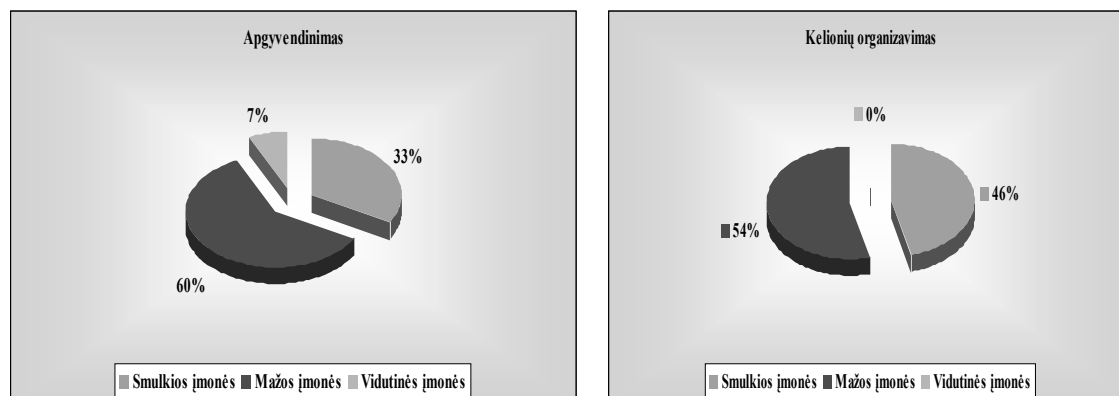
Parengta Kelmės rajono Bridvaišio ežero arealo ilgalaikės darnios turizmo plėtros programa. Valstybinis turizmo departamentas į 2007-2010 m. į turizmo programą įtraukė Kelmę, kaip patrauklų turizmui rajoną, nes šiame rajone yra daug vertingų objektų. Kelmės rajonas įdomus ir dėl jame esančios biologinės įvairovės bei vykstančių renginių Tytuvėnuose ir tradicinių renginių Kražiuose. Šiuo metu, kaip naujus besiformuojančius turizmo traukos centrus regione, galima įvardyti Radviliškio rajone Burbiškių dvarą, Kleboniškių etnografinį muziejų, Baisiogalos dvarą, Pakruojo dvaro sodybą. Šiaulių rajone – Kurtuvėnų regioninį parką, kuriame vykstantys renginiai tampa vis populiarešni, tradiciškai daug svečių aplanko Kryžių kalną, domimasi rajono amatais, verslais. Išskirtinis objektas yra Kamanų rezervatas Akmenės rajone. Jame yra parengtas pažintinis takas, kuriuo einant galima susipažinti su Kamanų rezervato gamtinėmis vertybėmis. Kaip pažymima Šiaulių regiono 2007-2013 metų plėtros plane, regione didėja ir turistų srautai, ir gaunamos pajamos, nors turizmo infrastruktūra išplėtotą silpnai, regione nėra vieningos turizmo politikos bei tinkamos strategijos (p. 66). Turistinių objektų atgaivinimo procesų intensyvumas ir kryptingumas dažniausiai priklauso nuo vietinės iniciatyvos ir ten dirbančių žmonių aktyvumo. Regione trūksta kempingų, mažai specialiai turistams pritaikytų poilsiaviečių. Turizmo paslaugų registre 2008 metais įregistruotos 77 Šiaulių regiono įmonės teikiančios turizmo paslaugas. Keliones organizuoja 30 įmonių ir tai sudaro 39 proc. visų turizmo paslaugų teikėjų; apgyvendinimo paslaugas teikia 28 įmonės – 36,4 proc., kaimo turizmo paslaugas teikia 12 sodybų, tai sudaro 15,6 proc., turizmo informaciją teikia 7 įmonės – 9 proc. visų turizmo paslaugų regione (žr. 6 pav.).

6 pav. Turizmo sektoriaus teikiamos paslaugos Šiaulių regione

Didžiausia turizmo verslo įmonių koncentracija Šiaulių mieste. Iki šiol neišnaudojamos Kelmės rajono galimybės. Rajonas turi daug rekreacijai skirtų vietų (rajone yra 9 valstybiniai draustiniai, 4 regioninių parkų teritorijos, 53 ežerai, per kraštą teka Venta ir Dubysa) ir vertingų kultūros paveldo objektų, todėl sulaukiama svečių iš Lietuvos ir užsienio. Tam tikras dvasinis centras yra Kražiuose, rajone vyksta daugybė įdomių renginių. Deja, svečiams siūloma labai mažai paslaugų, nėra viešbučių, tik kelios kaimo turizmo sodybos, trūksta kelionių organizatorių, galinčių rengti patrauklius turizmo paslaugų rinkinius. Didėja susidomėjimas Akmenės rajonu, vis daugiau vertinamas Akmenės krašto turtas – gamta. Gamtos grožybėmis pasižymi Ventos regioninis parkas, kuriame išsaugotas natūralus gamtos savitumas. Parke yra Purvių rezervatas, hidrografiniai draustiniai, saugantys nereguliuotas upių vagas ir jų teritorijoje išlikusias retų augalų plantacijas. Jose randamos net 22 augalų rūšys, įrašytos į Lietuvos raudonąją knygą. Unikalumu išsiskiria Kamanų rezervatas, kurio aukštapelkės plotuose randama per 980 rūšių augalų ir grybų, iš kurių net 52 įrašyti į Lietuvos Raudonąją knygą. Šiaulių krašto rajonuose vyksta įdomūs kultūriniai renginiai, kurie sulaukia ne tik lietuvių susidomėjimo, bet pritraukia ir daug užsienio svečių. Tai baidarių turizmas Dubysos upe, Tytuvėnų muzikos festivalis, lotyniškosios kultūros festivalis Kražiuose, Akmenės rajone Paragių dvare vykstantis renginys „Naujos senosios tradicijos“, renginiai Ventoje, Varnų sostinės šventė Pakruojo mieste, įdomus kultūrinis gyvenimas Žagarėje. Didėja turizmo

informacijos centrų populiarumas, juose apsilanko vis daugiau svečių. Kliūtys turizmo plėtrai yra įvardintos Šiaulių regiono 2007-2013 metų plėtros plane, tai: per maža pramogų industrija, maža teikiamų paslaugų įvairovė, neišvystytas apgyvendinimo paslaugų sektorius, maža turizmo informacijos sklaida, nevystoma marketingo veikla bei konservuoti turizmo paslaugas teikiančių įmonių veikla (p. 67). Todėl galima teigti, kad Šiaulių krašte svečiai dažniausiai pasigenda jiems siūlomų paslaugų rinkinių, konkrečių turizmo produktų, neteikiamos tokios paslaugos, kaip galimybė individualiai pasirinkti įdomų maršrutą Šiaulių regione. Pagrindiniai veiksniai, įtakojantys turistų srautus ir vidutinę jų buvimo šalyje trukmę bei atvykstamojo turizmo pajamas, yra siūlomų paslaugų konkurencingumas, todėl būtina skirti didelį dėmesį viešajai turizmo infrastruktūrai bei įvairių turizmo paslaugų plėtrai. Turizmo produktų rengimo ir pasiūlos intensyvumas ir kryptingumas dažniausiai priklauso nuo turizmo sektoriaus įmonėse dirbančių žmonių aktyvumo, jų pasirengimo lygio. Šiaulių regione vyrauja Lietuvos kapitalo smulkios ir mažos įmonės pagal darbuotojų skaičių tiek apgyvendinimo, tiek kelionių organizavimo sektoriuose (žr. 7 pav.).

7 pav. Įmonių skirstymas į kategorijas pagal darbuotojų skaičių

Turizmo informacijos paslaugas teikia tik smulkios įmonės. Europoje taip pat turizmui būdingas didelis smulkiųjų verslo įmonių skaičius. Daugelis jų neturi praktinių verslo planavimo ir rinkodaros gebėjimų arba tiek finansinių išteklių, kad galėtų sėkmingai konkuruoti su didesnėmis įmonėmis. Tokios smulkiojo verslo įmonės susiduria su ypatingomis veiklos tęstinumo ir personalo problemomis. Bankai smulkios apgyvendinimo paslaugų teikėjus laiko didelės rizikos ir mažo pelningumo klientais, todėl joms sunku gauti kapitalo, reikalingo tokioms paslaugoms plėsti ir modernizuoti, atsižvelgiant į turistų poreikius. Daug tokių verslo įmonių – tai šeimos verslas, jose nedaug arba iš vis nėra samdomų darbuotojų, o tai reiškia, kad šioje srityje dirbantys žmonės turi ribotas galimybes įgyti vadybinės patirties arba gauti tokio lygio darbus. Dažnas reiškinys – daugybinė kompetencija, t. y. darbuotojams, ypač smulkiojo verslo įmonėse, būtinos įvairios kompetencijos ir gebėjimas dirbti įvairių profesijų darbus. Dabar turistai tikisi optimalaus naudos ir išleistų pinigų santykio, aukštų standartų ir gero klientų aptarnavimo. Turizmo sektoriuje ryškėjanti tendencija – didėjantis specializavimasis, siekiant reaguoti į kintančius klientų poreikius. Todėl įvedamos tokios specializacijos, kaip renginių organizatoriai, ryšių su svečiais specialistai. Tokioms pareigoms reikia įvairių gebėjimų, įskaitant klientų aptarnavimą, užsienio kalbas, kultūros žinias ir viešuosius ryšius. Pastarąjį dešimtmetį turizmo sektoriuje įvyko daug pokyčių, tokių kaip pardavimo apimčių sumažėjimas, atostogų kelionių paieškos būdų ir atostogų tipo pasikeitimas bei technologijų pasiekimai, pakeitę klientų sąveiką su šio ūkio sektoriaus teikėjais. Šie pokyčiai kartu su dideliu smulkiojo verslo įmonių, kurioms tenka kovoti dėl išlikimo, skaičiumi lėmė ne vieną iššūkį sektoriaus plėtrai. Norint pasiekti, kad augimas nesulėtėtų, būtinos viso sektoriaus pastangos.

Darbuotojų kvalifikacija veikia sektoriaus plėtrą, ypač verslo įmonių veiklos rezultatus, paslaugų kokybę ir atvykstančių svečių įspūdžius. Kaip pavyks sumažinti darbuotojų gebėjimų trūkumą, iš esmės lems, ar turizmo sektorius galės pritraukti turistus atvykti dar kartą ir būti tvarus ilgesniu laikotarpiu. Priežastys, dėl kurių šiuo metu keliaujama, įvairėja, todėl išaugo poreikis turizmo sektoriaus įmonėms, įskaitant ir kelionių organizavimo įmones, ir jų darbuotojams specializuotis įvairiose turizmo šakose, siekiant užtikrinti, kad būtų patenkinti klientų poreikiai ir lūkesčiai. Nors akivaizdu, kad turizmo įmonėms būtina įdarbinti tam tikrų pakraipų specialistus, tuo pačiu metu svarbu, kad šiame sektoriuje dirbantys darbuotojai turėtų įvairesnių gebėjimų. Tai ypač aktualu smulkiosiose įmonėse, kuriose mažiau galimybių specializuotis. Be to, dėl technologijų pažangos darbuotojai turės įgyti papildomų informacinių technologijų gebėjimų.

Turizmas yra jautrus tarptautinėms krizėms ir ekonomikos nuosmukiui. Sektorius įrodė, kad geba įveikti ekonominius sunkumus. Turizmas ir toliau yra vienas iš sparčiausiai pasaulyje augančių sektorių. Pasaulio kelionių ir turizmo taryba prognozuoja, kad 2007-2016 m. realusis kelionių ir turizmo veiklos augimas pasaulyje sudarys 4,2 proc. per metus. Tikėtina, kad iki 2016 metų užimtumas šiame sektoriuje augs 1,8 proc. per metus (Turizmo sektoriaus studija, 2008, p.20). Turizmo sektoriaus augimui ateityje įtakos turėsiantys veiksniai – gebėjimas pritraukti ir išlaikyti aukštos kvalifikacijos bei labai motyvuotus darbuotojus. Tikėtina, kad dėl didėjančių paslaugų standartų ir aukšto klientų aptarnavimo lygio poreikio, turistai nebesirinks verslo įmonių, nesilaikančių tokių aukštų standartų. Kaip ir naujose turizmo šakose, kuriose reikia naujų gebėjimų, visame sektoriuje, siekiant užtikrinti tolesnę jo plėtrą, turi būti investuojama į gerai parengtus darbuotojus. Naujos sektoriaus tendencijos kartu su ateityje tikėtinais pokyčiais rodo, kad darbas sektoriuje tampa labiau specializuotas, todėl reikia mokymų kvalifikacijų tobulinimo, norint, kad ateityje sektorius pasiektų optimalų lygį. Turizmo sektoriaus studijoje pažymima, kad turizmo sektoriuje turi būti siekiama pakeisti darbuotojų požiūrį. Daugelis sektoriuje dirbančio jaunimo darbą jame laiko „tarpine stotele“. Tokiam požiūriui pakeisti daugiau dėmesio turi būti skiriama darbo sąlygoms gerinti, karjeros struktūroms kurti ir darbo sezoniškumui mažinti, kuriant turizmo produktus, kurie prailgintų turizmo sezoną. Klientų poreikių pokyčiai leidžia sektoriui kurti naujas darbo vietas, ypač susijusias su sveikata bei sporto turizmo augimu, su novatoriško interneto technologijų naudojimo teikiamomis verslo galimybėmis.

Išvados

- Šiaulių regiono apgyvendinimo paslaugų sektorius nuo 1994 m. iki 2008 m. išaugo 14 kartų, tačiau tiek pagal paslaugų tipų įvairovę, tiek pagal 1000-čiui gyventojų tenkančių vietų viešbučiuose skaičių, šio sektoriaus regione lyginamieji rodikliai tesudaro trečdalį, lyginant su šalies vidurkiu. Išvykstamojo ir vietinio turizmo plėtra lėmė, kad nuo 1994 iki 2008 metų kelionės organizavimo įmonių skaičius regione išaugo 6 kartus. 67 proc. šio sektoriaus įmonių turi kelionių organizatoriaus pažymėjimą. Šiaulių regione šio sektoriaus įmonės nedirba atvykstamajame turizme. Turizmo informacijos paslaugas regione teikia 7 centrai, kurių veiklos siekiais dar tebelieka regiono turizmo informacijos sistemos funkcionavimas, įskaitant ir operatyvų paslaugų užsakymą.

- Šiaulių regione įvardinami besiformuojantys turizmo traukos objektai Šiaulių mieste, Akmenės, Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio, Šiaulių rajonuose, kurie kol kas netampa turistų traukos centrais, nes pasigendama profesionaliai parengtų turizmo paslaugų rinkinių bei kitų konkurencingų turizmo produktų. Neišnaudojamas Akmenės, Joniškio, Kelmės, Šiaulių turistinis potencialas dėl mažos teikiamų paslaugų įvairovės, neišvystyto apgyvendinimo paslaugų sektoriaus, mažos turizmo informacijos sklaidos, nevystomos marketingo veiklos. Šiaulių regione vyrauja smulkios ir mažos pagal darbuotojų skaičių įmonės. Laikmetis diktuoja poreikį turizmo sektoriaus įmonių darbuotojams specializuotis įvairiose turizmo šakose, siekiant užtikrinti klientų poreikius ir lūkesčius.

Literatūra

1. *2007-2016 m. Šiaulių miesto strateginis planas*, 2006, pagal 2005 m. balandžio 22 d. sutartį Nr.SŽ-434. Parengė Šiaulių miesto savivaldybės administracija ir viešoji įstaiga „Ekonominių tyrimų centras“.
2. *Informacinė duomenų bazė*. Valstybinis turizmo departamentas. Prieiga per internetą 2009-05-20: http://turreg.tourism.lt:81/tp_zinyb/tp_navigator.asp.
3. *L R turizmo įstatymas*. LR Vyriausybės 2002 m. gruodžio 3d. nutarimas Nr. IX-1211 (Žin., 1998, Nr.32-852; 2002, Nr.123-5507).
4. Laužackas R., Jovaiša T., Tutlys V., 2007, *Lietuvos nacionalinės kvalifikacijų sistemos koncepcija*. Vilnius.
5. *Nacionalinė turizmo plėtros 2007-2013 metų programa*. LR Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 29d. nutarimas Nr. 944 (Žin., 2007, Nr. 97-3939).
6. *Nacionalinė turizmo plėtros 1994-1998 metų programa*. LR Vyriausybės 1993 m. balandžio 29d. nutarimas Nr. 293 (Žin., 1993, Nr. 15-391).
7. *Nacionalinė turizmo plėtros 1998-2002 metų programa*. LR Vyriausybės 1999 m. liepos 1d. nutarimas Nr. VIII-1284 (Žin., 1999, Nr. 63-2061).
8. *Nacionalinė turizmo plėtros 2003-2006 metų programa*. LR Vyriausybės 2003 m. gruodžio 19d. nutarimas Nr. 1637 (Žin., 2003, Nr. 121-5481).
9. *Šiaulių regiono 2007-2013 m. plėtros planas*. Šiaulių regiono plėtros tarybos 2007 m. birželio 7 d. sprendimas Nr R-2.
10. *Turizmo sektoriaus studija, 2008*, Profesinio mokymo metodikos centras.

THE TENDENCIES OF TOURISM SECTOR DEVELOPMENT IN ŠIAULIAI REGION

The article analyzes the tendencies and the changes of tourism business in Šiauliai region. The biggest progress in tourism sector was noticed in accommodation services but it also must be stressed that this sector has the considerable potential for development in Šiauliai region because according to the statistics of hotel places for 1000 inhabitants, Lithuania lacks behind the average of ES countries about 5 times and Šiauliai region lacks behind even 10 times. The article states that the requirements of tourism organization and information provision are changing, and growing constantly. The problematic aspects of these tendencies are discussed too. It is noted that the largest concentration of tourism enterprises is met in Šiauliai city while the small enterprises usually dominate in Šiauliai region. The article discusses the problems having the direct impact on enterprises and tourism sector development.

Key words: tourism, tourism sector development, tourism services.